

Discursul religios – discurs specializat

Daniela OBREJA RĂDUCĂNESCU

Defining the religious discourse as a specialized speech involves its individualisation among other forms of speech and identification of the types of religious speeches practiced today in the Church's missionary activity. The autonomy with which the current religious speech is endowed is given by the functions that the ecclesiastical institution fulfils. Each religious expression imposes a religious discourse that defines a profile or a type of religious discourse. All is aimed at the conviction of the audience of the Biblical message and the impression of an adequate pragmatic behaviour.

1. Individualitatea discursului religios

Orientările asupra discursului religios au vizat, în principal, lexicul specific acestuia, avînd ca rezultat, începînd cu anii 60-70 ai secolului al XX-lea, editarea unor dicționare religioase¹ și a unor studii de lexicologie biblică². Ulterior s-a pus problema unei distincții între limbajul laic și cel religios.

Este necesară identificarea discursului religios ca discurs specializat deoarece la nivelul discursului religios se identifică o pluralitate de coduri specifice, al căror rol și scop este amplificarea forței argumentative, persuasive și, în mod special, de convingere a auditoriului. Noțiunea de *discurs specializat* apare în studiile din anii 70-80 ai secolului al XX-lea, cînd se pune accent pe aria științifică și pe definirea nivelurilor limbii specifice diferitelor domenii.

Studiile de lexicologie biblică dovedesc faptul că limbajul religios este unul specializat, în măsura în care acesta se definește prin: caracter arhaic, monumentalitate, necesitatea de a păstra distanța față de vorbirea curentă, fără a pierde însă capacitatea de comunicare și de implicare afectivă, emoțională, dorința de a echilibra tradiția și modernitatea, sacralitatea și accesibilitatea³.

În literatura de specialitate este numit *discurs specializat* un tip de discurs în care domină un aspect. *Discursul de specialitate* se referă la un anumit domeniu

---

¹ Cf. Ioan Stoian, *Dicționar religios*, București, 1994; Ioan Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă de la A-Z*, București, 1981.

² Cf. Ioan Bălan, *Limba cărților bisericești*, Tipografia Seminarului Greco-Catolic, Blaj, 1914; George Chivu, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei, București, 1997; Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1995.

³ Cf. Rodica Zafiu, *Arhaism și inovație în limbajul religios*, <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/Zafiu/28.htm>.

studiat, fiind o manifestare a discursului specializat⁴. Avînd la bază argumente solide, care să susțină realitatea că discursul religios este cel care a stat la baza conturării profilului literar al limbii române, vom sublinia caracterul de discurs specializat, nu cel de specialitate, deși nu ar exista o graniță tranșantă între cele două concepte, din punctul de vedere al înțelesului. În sfera specificității discursului religios, *obiectul cunoașterii este Dumnezeu, scopul cunoașterii este mîntuirea credincioșilor*, în această direcție *gradul de complexitate al actului comunicativ fiind multipolar*⁵, *metodologia abordată relevînd tipuri diferite de discurs religios*, în strînsă legătură cu *interesul de cunoaștere al credincioșilor, mai exact cu profilul religios al acestora*.

Discursul religios, așa cum rezultă din clasificarea lui Morris, este predominant *prescriptiv și injonctiv*⁶, sau normat și normativ. Această funcționalitate este întărită de statutul comunicării de tip instituționalizat din cadrul Bisericii.

Comunicarea socială implică un anumit comportament, care se răsfrînge la nivelul ritualului. Este vorba de o comunicare extralingvistică, dar manifestată într-un context social bine definit. La nivelul ritualului, comportamentul implică un cod social legat expres de instituții⁷. Cît privește instituția în sistemul căreia se subscrie discursul religios, trebuie precizat că aceasta este reprezentată de Biserică. Noțiunea de *biserică* are trei semnificații pentru comunitatea creștină. În primul rînd Biserica este o *instituție divin-umană*⁸, constituită de totalitatea celor care cred în Hristos. Ca instituție creștină, ea cuprinde toți credincioșii, indiferent de naționalitate. În al doilea rînd, Biserica este *comunitate*⁹, distingîndu-se ca instituție organizată după norme specifice. În Biserică toți creștinii se află în comuniune unii cu alții și cu Dumnezeu. Ei împărtășesc aceeași credință, aceleași Sfinte Taine și se află sub ascultarea unui episcop. Biserica are o anumită ierarhie, stabilită pe baza canoanelor bisericești, fundamentate în Tradiție. Ceea ce este de remarcat la nivelul instituției bisericești este distincția care se face între *cler și popor*. Clerul este reprezentat de cele trei trepte: episcop, preot, diacon, iar poporul este reprezentat de credincioșii, sau laicii, care frecventează spațiul bisericesc. În al treilea rînd biserica este *lăcaș de cult*¹⁰. În scop misionar, ea este o clădire special construită și sfințită pentru a întreține săvîrșirea cultului divin public în asistența comunității creștine locale. În Biserică se propovăduiește Evanghelia, se săvîrșesc Sfintele Taine, Ierurgiile și Sfînta Liturghie. La nivelul comunității bisericești, discursul religios este principalul mijloc de asigurare a activității creștine¹¹. Activitatea

---

⁴ Angelica Vâlcu, *Funcționarea discursului specializat*, Editura “Ștefan Lupașcu”, Iași, 2003, p. 61.

⁵ Cf. Laurențiu Șoitu, *Comunicare și acțiune*, Editura Institutului European, Iași, 1997.

⁶ Charles, Morris, *Signs, Language and Behaviour*, Prentice-Hall, New-York, 1946, p. 146-148.

⁷ *Ibidem*, p. 66, 71.

⁸ Vasile Răducă, *Ghidul creștinului ortodox de azi*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 16.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 17.

¹¹ Episcop de Nazians, Stéphanos, *Slujiri sacerdotale și harisme în Biserica Ortodoxă*, tr. Felicia Dumas și Adrian Dinu, Editura Institutul European, Iași, 1998, p. 45-46.

creștină de a predica implică: *kerigma* – predicarea în raport cu Scriptura și Tradiția, *catehismul* – învățarea didactică apropiată de Taine și *activitatea misionară* – ca atitudine și dedicare pentru comuniunea cu oamenii.

Ca discurs instituționalizat, cel religios se raportează la șapte funcții¹² care asigură popularizarea acestor trei direcții ale activității creștine: funcția de articulare a principalelor direcții specifice activității misionare sau catehetice a Bisericii; funcția de implicare a membrilor Bisericii în sistemul de valori ale acesteia, prin activități practice; funcția de explicare, interpretare, justificare și celebrare a faptelor reprezentanților Bisericii; funcția de asigurare a continuității misionarismului creștin, prin reactualizarea mesajului biblic la nevoile societății; funcția de expunere a oricărei inadecvări practice din comunitatea bisericească, inadecvare ce poate rezulta din schimbările lumii exterioare sau din presiunile din interiorul comunității bisericești, care urmăresc o reorientare în favoarea unei noi poziții ideologice; funcția de convingere a credincioșilor asupra statutului și rolului pe care îl au ca *mădulare ale Bisericii*; funcția de transmitere a ideii de apartenență și convertire la creștinism.

În instituția bisericească, discursul religios a cunoscut mai întâi manifestarea în cadrul unui grup restrâns. Situația grupului era frecvent întâlnită la începuturile creștinismului, grupul caracterizându-se prin: apropiere spațio-temporală, prezența unei rațiuni de a fi și de a rămâne împreună, experiența comună, perceperea și reprezentarea fiecărui membru de către ceilalți, recunoașterea grupului de către membrii săi și de către cei dinafară, interacțiunea permanentă între membri în scop formativ și informativ, durată suficientă pentru instituționalizarea acestuia¹³. Manifestările comunicative în grup nu se realizau spontan, ci ele erau motivate de un scop strategic. Această formă de organizare a discursului religios, în perioada actuală apare în cadrul lecțiilor de religie sau a catehezelor în grupuri mici, organizate în unele parohii după oficierea cultului divin public, permițând un dialog informativ între preot și enoriași. La nivelul grupului, rolul de lider îl deține întotdeauna preotul. Ceilalți membri au rolul fie de receptor pasiv (dacă receptează și înțeleg fără a interveni deloc), fie de receptor activ (receptează, înțeleg și intervin în dialog)¹⁴. Factorul care întreține activitatea grupului, favorizând retroacțiunea, este distanța socială redusă.

Vom prefera în prezentul studiu înlocuirea conceptelor de receptor activ sau pasiv cu cele de practicant activ sau pasiv, motivați fiind de specificitatea discursului religios. Receptor este un concept abstract, generalizat oricărei situații de discurs, în timp ce practicant implică nu numai un proces psihic, rațional, de

---

¹² Cf. John Fiske, *Introducere în științele comunicării*, tr. Monica Mitarcă, Polirom, Iași, 2003, p. 100 ș.u..

¹³ Cf. Gheorghe-Ilie Fârte, *Comunicarea. O abordare praxiologică*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2004, p. 125 ș.u.

¹⁴ Cf. Erving Goffman, *Replies and responses*, în „Language in Society”, 5, 1976, p. 260; Gheorghe Ilie-Fârte, *op. cit.*, p. 126.

percepere, acceptare și redare a unui mesaj, ci și un comportament practic: implicare verbală, situațională, morală, spirituală și gestuală.

Ca manifestare publică, discursul religios îmbracă formele specifice comunicării de masă: predicarea în biserică, prelegerea academică, conferința. Distanța socială tinde spre maximizare, chiar dacă formulele de adresare și de inițiere a interacțiunii verbale specifice discursului religios se păstrează: „iubiți frați”, „iubiți credincioși”, „frați creștini” etc.. Literatura de specialitate distinge o serie de trăsături constante¹⁵ oricărei forme de discurs de masă:

a) contextul este formal, comunicarea fiind influențată de înfățișarea interlocutorilor și de rolul social îndeplinit de aceștia;

b) emițătorul domină cu autoritate situația de comunicare, datorită statutului privilegiat pe care îl are, statut recunoscut de ceilalți participanți la comunicare. El este „specialistul”, persoana care posedă aptitudinile, cunoștințele, priceperile și puterea de care au nevoie receptorii;

c) auditoriul este relativ numeros și deseori eterogen, plasat într-o poziție de inferioritate față de vorbitor. Atitudinea specifică este de receptor pasiv, adică ascultător fără intervenție. Distanța socială este mare, chiar și fizic vorbind, fapt care determină și reacții active ale receptorului sub forma reflecțiilor sau meditațiilor personale, sau acte de exprimare gestuală;

d) semnalele emise de locutor tind să ia forme mai amplificate decât cele obișnuite: voce ridicată, gesturi prea ample de exemplu;

e) obstacolele care stau în calea comunicării sînt numeroase și pot fi de natură fizică (zgomote din context, care bruiază mesajul, obiecte care obstrucționează câmpul vizual, distanța fizică foarte mare între interlocutori) sau de natură psihică (indispoziție, antipatie, lipsă de interes de exemplu);

f) retroacțiunea este aproape imposibilă verbal, dar sporadic nonverbală: tăcere sau rumoare, postură, mimică, gesturi.

După Christian Baylon și Xavier Mignot, comunicarea de masă subsumează toate actele de vorbire prin care „o elită restrînsă difuzează informații, opere, modele de gîndire sau de comportament unui număr mare de receptori”¹⁶.

La nivelul instituției bisericești de astăzi, discursul religios îmbracă nu numai forma comunicării de masă, sau în grup restrîns, ci și forma dialogată, specifică actelor confesionale sau de spovedanie. Ceea ce definește prin excelență discursul religios este tocmai orientarea sa strategică spre formarea valorilor spirituale asupra persoanei umane, în acest scop, la nivelul comunicării religioase se ține cont de faptul că fiecare om este ca toți ceilalți oameni, subordonîndu-se unor norme generale, că fiecare om este ca unii oameni, subordonîndu-se unor norme de grup și că fiecare om este ca nici un alt om, subordonîndu-se unei norme idiosincretice¹⁷.

---

¹⁵ Gheorghe Fârte, *Comunicarea. O abordare praxiologică*, Editura Demiurg, Iași, 2004, p. 127-129.

¹⁶ Christian Baylon, Xavier Mignot, *Comunicarea*, trad. Ocneanu Ioana, Zăstroiu Ana, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000, p. 183.

¹⁷ Mihai Golu, *Dinamica personalității*, Editura Paideia, București, 2005, p. 27.

Urmărind reglarea comportamentului persoanei în direcția precumpănirii actelor bune în plan moral și a prevenirii sau reducerii celor imorale, activitatea creștină implică convergența actului lingvistic, cu funcție formativă și informativă, și a comportamentului practic presupus de comuniunea cu grupul credincioșilor.

2. Tipuri de discurs religios

2.1. Tipuri de discurs religios după formă și conținut

În literatura de specialitate, clasificarea tipurilor de discurs religios se axează pe criteriile formă și conținut. După forma externă, George Aramă distinge ca principale cuvântări bisericești: predica propriu-zisă sau predica sintetică; omilia sau predica analitică; pareneza sau predica parenetică; cuvântarea catehetică sau cateheza; conferința religioasă sau apologie, polemică, cuvântare de controversă¹⁸.

Din cele cinci genuri, cea mai frecventă este predica propriu-zisă, deoarece expune nu doar adevărul, ci și mijlocul de convingere, de sensibilizare ale ascultătorului prin stilul personal al predicatorului.

Conform autorului sus-numit *predicile sărbătorești*¹⁹ sînt cuvântările la sărbători mari, *omilia*²⁰ este cuvântarea bisericească alipită cultului public, care explică și dezvoltă pericopa zilei, verset cu verset (omilie mică), sau pe cel mult trei părți, după temele principale pe care le cuprinde (omilie mare), *pareneza*²¹ este cuvântarea bisericească de circumstanță, simplă ca formă, scurtă și mișcătoare, vindecătoare a defectelor morale ale ascultătorilor, *conferințele religioase*²² sînt cuvântările de apărare a doctrinei ortodoxe, a Bisericii, a cultului și a discipolilor bisericești. Acestea din urmă sînt de două feluri: *conferința religioasă confidențială (dialogală)*, sub formă de dialog pentru explicarea unor noțiuni de dogmatică, morală, liturgică etc., și *conferința religioasă solemnă*, ca discurs savant despre adevărul religiei, de combatere a erorilor, îndoielilor și prejudecăților, acest tip de conferință avînd loc în afara Bisericii, într-o sală de conferință.

După conținut²³, același autor distinge cuvântări: *dogmatice, morale, liturgice, istorice*. Cuvântările dogmatice explică dogmele Bisericii, cele morale expun poruncile dumnezeiești și bisericești, obligațiunile credincioșilor după stare, vîrstă, sex, profesie și așa mai departe, sau virtuțile teologice la care trebuie să acceadă fiecare membru al comunității creștine. Cuvântările liturgice tratează aspectele ce țin de cultul divin: rugăciuni, ceremonii, ritual. Cuvântările istorice expun fapte din istoria revelației divine și din istoria Bisericii²⁴.

*Panegiricul*²⁵ are ca temă viața și virtuțile sfinților, fiind o predică atît morală, cît și istorică.

O clasificare parțial asemănătoare propune Dumitru Călugăr în studiul său de catehetică, precizînd că formele de prezentare a învățăturii creștine sînt *forma narativ-*

---

¹⁸ George Aramă, *Elemente de omiletică specială*, Editura Librăriei „Principele Carol”, București, 1930, p. 67.

¹⁹ *Ibidem*, p. 68.

²⁰ *Ibidem*, p. 104.

²¹ *Ibidem*, p. 113.

²² *Ibidem*, p. 162.

²³ *Ibidem*, p. 179.

²⁴ *Ibidem*, p. 179-204.

²⁵ *Ibidem*, p. 212.

expozitivă sau *monologică*, cea mai frecvent folosită, și *forma dialogică*, axată pe convorbirea dintre dascăl și ucenic prin întrebări și răspunsuri²⁶.

Forma monologică are ca element central narațiunea, considerată cea mai eficientă cale de prezentare prin operarea cu fapte reale, cu imagini, care relevă locurile, persoanele, actele, împrejurările în legătură cu care se desfășoară expunerea despre învățătura creștină, prin mijlocirea materialului biblic. Forma dialogică lămurește anumite probleme prin recurs la comparații, fapte și fenomene cunoscute. Forma dialogică este marcată de aspectul²⁷:

- a) interogativ – când se pune accent pe întrebare (în actele de spovedanie spre exemplu);
- b) euristic – când se pune accent pe descoperirea adevărului în mod rațional (conferințe religioase spre exemplu);
- c) maeutic – când conduce la nașterea ideilor;
- d) examinator – când evaluează cunoștințele unui discipol;
- e) catehetic – când pune accent pe achiziționarea învățăturilor creștine.

Din punctul de vedere al strategiei argumentative, întrebarea funcționează în direcția obținerii adeziunii interlocutorului, a justificării unui enunț, a explicării unui enunț și a contestării unei stări de fapte descrisă într-un enunț prealabil²⁸. În discursul religios întrebarea este folosită în scopul schimbării unei atitudini și construirii unui comportament de confirmare și adeziune²⁹ la ideologia creștină. În această direcție întrebarea îneplinește funcția pedagogico-religioasă, stimulând cugetarea proprie a ascultătorului. Răspunsul este pedagogic, dacă a fost bine gândit, corect exprimat, just și logic.

Predicarea sau catehizarea îmbină ambele forme de prezentare a învățaturii creștine. Dumitru Călugăr distinge ca “aspecte” generale ale predicii: omilia (predica analitică), predica tematică (sintetică) și pareneza (predica simplă)³⁰. Omilia expune verset cu verset pericopa din Scriptură. Predica sintetică (tematică), derivată din omilie, expune numai un singur adevăr religios, cuprins într-un verset al pericopei. Pareneza este o predică simplă, redusă ca întindere, avînd un caracter impus de moment, de împrejurări. Panegiricul, tot o pareneză, prezintă, ocazional, viața sfinților sau reprezentanților de seamă ai Bisericii³¹.

Un alt criteriu de clasificare a “creațiilor oratoriei bisericești” recunoscut de Costachi Grigoraș, este cel al *locului în care se desfășoară cuvîntarea liturgică*³². Autorul subliniază că o cuvîntare religioasă are un statut real deosebit atunci când este integrată organic în Sfînta Liturghie. Costachi Grigoraș subliniază că “omilia este vorbirea centrală ce se adresează creștinilor adunați la cultul divin”, precizînd că “este nu numai incorect, dar și dăunător să denumim predici orice cuvîntare despre cuvîntul lui Dumnezeu”³³. Cuvîntările ocazionale rostite în împrejurări în care preotul oficiază un serviciu divin se numesc

²⁶ Călugăr, Dumitru, *Catehetica*, Editura IBMBOR, București, 1984, p. 219 ș.u.

²⁷ *Ibidem*, p. 220-221.

²⁸ Sorin Guia, *Întrebarea ca strategie argumentativă*, în *Comunicarea: ipoteze și ipostaze*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008, p. 124-128.

²⁹ *Ibidem*, p. 128.

³⁰ Dumitru Călugăr, *Catehetica*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2002, p. 222.

³¹ *Ibidem*, p. 222-223.

³² Cf. Costachi Grigoraș, *Propovăduiți Evanghelia la toată făptura*, Editura Trinitas, Iași, 2000.

³³ Costache, Grigoraș, *Propovăduiți Evanghelia la toată făptura*, Editura Trinitas, Iași, 2000, p.

pareneze. Conferințele religioase sînt cuvîntări bisericești ce au loc în afara vieții liturgice a Bisericii, în sens strict³⁴. Concluziv, autorul propune, după criteriul contextului spațio-temporal în care are loc cuvîntarea religioasă, distincția între: *predică* – miezul didactic al Liturghiei, desfășurată în spațiul bisericesc și în mijlocul sau după oficierea Sfintei Liturghii; *pareneză* – desfășurată în alte împrejurări ale serviciului divin, decît cel al Liturghiei; *conferință religioasă* – desfășurată în zona de interferență a sacrului cu profanul, în afara serviciului divin.

2.2. Tipuri de discurs religios din perspectivă pragmatică

Din perspectiva pragmaticei, clasificarea tipurilor de discurs religios va urmări contextul situațional în care au loc, intențiile de comunicare ale locutorului și formele de expresie ale mesajului.

Considerăm că din punctul de vedere al contextului spațio-temporal se disting: cuvîntări religioase legate organic de oficierea cultului divin public, manifestate în spațiul bisericii, în timpul sau după oficierea slujbei și cuvîntări religioase în afara spațiului bisericesc și detașate de momentele liturgice.

Din punctul de vedere al formelor de expresie ale discursului religios, acesta poate fi: discurs religios monologat; discurs religios dialogat.

Din punctul de vedere al intențiilor de comunicare, distingem: cuvîntări religioase formative³⁵; cuvîntări religioase informative³⁶; cuvîntări religioase apologetice³⁷, în care predomină atitudinea hegemonică³⁸; d) cuvîntări religioase ecumenice³⁹, în care predomină atitudinea conciliantă.

Cuvîntările religioase formative urmăresc educarea comportamentului moral și spiritual, în favoarea comuniunii cu restul membrilor comunității creștine. În această direcție, predicile vor îmbrăca forma dialogată, specifică actului de spovedanie, a catehezelor săptămînale organizate în parohii, a orelor de educație religioasă din instituția școlară. În formă monologată, cuvîntările religioase formative cuprind majoritatea tipurilor de predici identificate în literatura de specialitate, deoarece nu există o formă pură de discurs moralizator, ci educarea comportamentului implică mai întîi informarea ucenicului despre specificul învățaturii creștine și apoi stimularea personalității sale prin analogie cu faptele deja prezentate.

Cuvîntările religioase informative caracterizează catehemenatul, în special. Ele constau în cuvîntări de explicare a noțiunilor de dogmatică, liturgică, istorie bisericească, exegeză biblică, arheologie biblică și lexicologie biblică. În formă dialogată, cele mai eficiente discursuri teologice sînt orele de religie, sau catehezele, deoarece ele permit un feed-back ce

---

³⁴ *Ibidem*, p. 32.

³⁵ Cf. criteriilor de clasificare a tipurilor de discurs identificate de Charles Morris, *op. cit.*, p. 125.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Cf. George Aramă, *op. cit.*, p.162.

³⁸ Cf. Mihail Neamțu, *Antiteze*, în „Canonul și vestitorul Ortodoxiei”, nr. 6/45, iunie 2008, p. 21.

³⁹ Cf. Titi Dancă, *Dialogul interreligios în teologia ortodoxă română contemporană*, în “Studii Teologice”, nr. 1, 1991, p. 96-106; Nicolae Achimescu, *Teologi ortodocși români față de religiile necreștine*, în “Studii teologice”, nr. 3, 1991, p. 125-152; Dumitru Popoiu, *Creștinismul în agonie*, în “Idei în dialog”, anul III, nr. 11, 2006, p. 46; Mihail Neamțu, *Pluralul religiilor și limitele analogiei*, în “Idei în dialog”, anul III, nr. 9, 2006, p. 14-15.

asigură gradul de eficiență al comunicării religioase didactice. Tot aici se includ și prelegerile academice și conferințele religioase în formă dialogată, organizate pe teme specifice. În formă monologată, toate celelalte tipuri de discurs religios identificate în literatura de specialitate au funcție informativă, dar efectul lor asupra auditoriului nu poate fi cuantificat.

Cuvântările religioase apologetice au drept scop inducerea unei atitudini hegemonice față de alte comunități religioase de confesiuni diferite sau necreștine. În general, forma de manifestare a unui discurs hegemonic este cea monologată, a conferințelor religioase și a omiliilor biblice. În literatura de specialitate contemporană, noțiunea de *discurs hegemonic* devine un atribut al politicului, definită fiind ca discurs al puterii, reprezentând un set de sloganuri prin care este promovată capacitatea intelectuală și personalitatea unui pretendent la un scaun mai sus decât cel pe care se află deja, imagine care se dorește a fi diferită de cea a contracandidaților. La nivelul discursului religios, hegemonia apare atunci când este accentuată tentația puterii ideologice a confesiunii în raport cu celelalte, prin marcarea distincției *ortodox-eretic*. Prin această atitudine, discursul religios încetează a mai fi doar un discurs identitar, sugerând „pretenția de monopol asupra adevărului”⁴⁰, prin discreditarea celorlalte confesiuni și religii. Discursul religios hegemonic prezintă unele particularități la nivelul argumentării. În acest punct oratorul încetează a mai focaliza pe receptor, în încercarea de a-l convinge și a-i obține adevăratele la confesiune, vizând în special discreditarea celorlalte culte religioase. Este un conflict doctrinar în care se urmărește recunoașterea de către receptor a monopolului asupra adevărului teologic.

În formă dialogată, discursul hegemonic se identifică în conferința religioasă confidențială, care explică noțiuni de dogmatică, liturgică, morală pentru sublinierea și conservarea unității propriei credințe. Ca strategie argumentativă, discursul religios hegemonic este marcat de polemică, de prezentarea în paralel a argumentelor pro și contra, legătura dintre propria credință și celelalte fiind identificată printr-un raport disjunctiv. Intenția de comunicare a acestui tip de discurs religios este păstrarea unității credinței⁴¹ prin tolerarea celorlalte confesiuni sau religii necreștine. La nivel de strategie argumentativă, discursul religios hegemonic implică exprimarea în favoarea propriei opinii și în contra opiniei străine, de aceea argumentele sînt pro și contra, susținute și validate prin apelul permanent la sursă.

Discursul religios ecumenic este numit frecvent dialog interreligios sau ecumenic. Dialogul ecumenic apare în special în perioada contemporană, ca urmare a tendințelor lumii spre unificare în domeniile științific, economic, tehnic, social, cultural și spiritual⁴². Așa cum este descris în tratatele de specialitate, acest tip de discurs se manifestă cu precădere în formă dialogată. El presupune conlucrare interreligioasă⁴³, relevînd un raport

---

⁴⁰ Mihail Neamțu, *Antiteze*, în „Canonul și vestitorul Ortodoxiei”, nr. 6/45, iunie 2008, p. 28.

⁴¹ Cf. Visarion Moldoveanu, *Ecumenismul în întrebări și răspunsuri pe înțelesul tuturor*, Editura Vicovia, Bacău, 2008, p. 18-19.

⁴² Nicolae Achimescu, *Teologi ortodocși români față de religiile necreștine*, în S.T., nr. 3, 1991, p. 212.

⁴³ Titu Dancă, *Dialogul interreligios în teologia ortodoxă română contemporană*, în S.T., nr. 1, 1991, p. 99-101.

de convergență între creștini și necreștini. Scopul dialogului ecumenic este întâlnirea religioasă între reprezentanții diferitelor religii sau confesii pentru formularea punctelor de vedere comune în scopul realizării unor imperative ale umanității⁴⁴. Dintr-un alt punct de vedere, discursul religios ecumenic vizează globalizarea mesajului creștin⁴⁵, pentru evitarea dezbinării creștinismului. Discursul religios ecumenic funcționează cu precădere în direcție socială, productiv fiind în formularea, aplicarea și respectarea drepturilor omului. Intenția de comunicare a acestui tip de discurs religios este unitatea credințelor⁴⁶. Momentul specific dialogului ecumenic, din perioada anului bisericesc, este ultima săptămână a lunii ianuarie. Coordonatele esențiale ale conlucrării între religii constau în: studierea raporturilor dintre creștinism și celelalte religii, în scopul evidențierii elementelor comune și colaborarea pe tărîm practic⁴⁷. Îndeplinind funcție socială, tematica discursului religios ecumenic distinge un tip de predică socială, axată pe corelația între învățătura creștină universală și slujirea aproapelui, urmărind statornicirea relațiilor comunitare creștine.

3. Concluzii

În toate tipurile de discurs religios, identificate atât după criteriile literaturii de specialitate, cât și din perspectiva pragmaticei, trebuie precizat că scopul fundamental al fiecărui gen este „mîntuirea” credincioșilor. Implicarea diferitelor sisteme de comunicare pentru atingerea acestui scop, descriu un cadru de cunoaștere multipolar, cu un grad de complexitate ridicat. Interesul de cunoaștere al fiecărei persoane de astăzi permite conturarea mai multor tipuri de profile spirituale, iar acum se pune radical problema distincției între „catehumen” și „întrebătorul acestui veac”⁴⁸. Tipologizarea discursului religios actual, după criterii din ce în ce mai ramificate, se datorează nevoii de reactualizare a conținuturilor biblice la imperativele reale ale umanității. Dacă începuturile creștinismului distingeau teologia ca „regina scientiarum”, astăzi științele se rup total de spiritualitate, iar formele de cunoaștere se exteriorizează în cadrul universitar, îmbrăcînd limbaje solemne, elevate, specializate pe domenii distincte.

Bibliografie

- Aramă, George, *Elemente de omiletică specială*, Editura Librăriei „Principele Carol”, București, 1930
- Balan, Ioan, *Limba cărților bisericești*, Tipografia Seminarului Greco-Catolic, Blaj, 1914
- Baylon, Christian, Mignot, Xavier, *Comunicarea*, trad. Ocneanu Ioana, Zăstroiu Ana, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2000
- Bria, Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Editura IBMBOR, Române, București, 1981
- Călugăr, Dumitru, *Catehetica*, Editura IBMBOR, București, 1984
- Călugăr, Dumitru, *Catehetica*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2002
- Chivu, Gheorghe, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei Române, București, 1997

---

⁴⁴ *Ibidem*, p. 103.

⁴⁵ Dumitru Popoiu, *Creștinismul în agonie*, în „Idei în dialog”, anul III, nr. 11, 2006, p. 46.

⁴⁶ Cf. Visarion Moldoveanu, *op. cit.*, p. 18-19.

⁴⁷ Titi Dancă, *op. cit.*, p. 99-101.

⁴⁸ Mihail Neamțu, *op. cit.*, p. 14-15.

- Fârte, Gheorghe, *Comunicarea. O abordare praxiologică*, Editura demiurg, Iași, 2004
- Fiske, John, *Introducere în științele comunicării*, tr. Monica Mitarcă, Polirom, Iași, 2003
- Golu, Mihai, *Dinamica personalității*, Editura Paideia, București, 2005
- Grigoraș, Costache, *Propovăduiți Evanghelia la toată făptura*, Editura Trinitas, Iași, 2000
- Moldoveanu, Visarion, *Ecumenismul în întrebări și răspunsuri pe înțelesul tuturor*, Editura Vicovia, Bacău, 2008
- Morris, Charles, *Fundamentele teoriei semnelor*, tr. Delia Marga, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2003
- Morris, Charles, *Signs, Language and Behaviour*, Prentice-Hall, New-York, 1946
- Munteanu, Eugen, *Lexicologie biblică românească*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1995
- Răducă, Vasile, *Ghidul creștinului ortodox de azi*, Editura Humanitas, București, 1998
- Stéphanos, Episcop de Nazians, *Slujiri sacerdotale și harisme în Biserica Ortodoxă*, tr. Felicia Dumas și Adrian Dinu, Editura Institutul European, Iași, 1998
- Șoitu, Laurențiu, *Comunicare și acțiune*, Editura Institutului European, Iași, 1997
- Vâlcu, Angelica, *Funcționarea discursului specializat*, Editura „Ștefan Lupășcu”, Iași, 2003

Studii și articole

- Achimescu, Nicolae, *Teologi ortodocși români față de religiile necreștine*, în S.T., nr. 3, 1991
- Dancă, Titi, *Dialogul interreligios în teologia ortodoxă română contemporană*, în S.T., nr. 1, 1991
- Guia, Sorin, *Întrebarea ca strategie argumentativă*, în *Comunicarea: ipoteze și ipostaze*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008
- Moldovan, Ilie, *Pregătirea morală a preotului pentru predică*, în T.R., nr. 35-38, Sibiu, 1985
- Neamțu, Mihail, *Antiteze*, în „Canonul și vestitorul Ortodoxiei”, nr. 6/45, iunie 2008, p. 21
- Neamțu, Mihail, *Pluralul religiilor și limitele analogiei*, în „Idei în dialog”, anul III, nr. 9, 2006
- Popoiu, Dumitru, *Creștinismul în agonie*, în „Idei în dialog”, anul III, nr. 11, 2006
- Zafiu, Rodica, *Arhaism și inovație în limbajul religios*, în *Diversitate stilistică în româna actuală*, Editura Universității, București, 2001

Surse internet

<http://ebooks.unibuc.ro/filologie/Zafiu/28.htm>